

BUZÁSSYOVÁ, Ľudmila – JURÍKOVÁ, Erika – GRUSKOVÁ, Jana (eds.): IDEOLÓGIA V PREMENÁCH ČASU V PAMIATKACH GRÉCKEJ A LATINSKEJ TRADÍCIE. Bratislava : Univerzita Komenského, 2018. 452 s.
Miriam Ambrúžová Poriežová

Významné životné jubileum prof. Daniela Škovieru bolo podnetom na usporiadanie medzinárodnej konferencie, ktorá sa konala v dňoch 18. – 19. novembra 2016 na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Jej nosnou témou bolo prepojenie politického a literárneho života. Rovnomenný lektorovaný zborník obsahuje takmer tri desiatky príspevkov, ktoré reflektujú uvedené prepojenie prostredníctvom literárnych textov v časovom rozpätí od antiky až do súčasnosti. Ich autormi sú domáci a zahraniční (českí, rakúski) filológovia, historici a literáti, pôsobiaci na rôznych univerzitných pracoviskách a v pamäťových inštitúciách.

Keďže zborník má aj príležitostný charakter, na úvod sú v ňom zaradené aj dve laudácie a stručný životopis oslávenca. Príspevky sú usporiadané chronologicky, sledujúc jednotlivé historické a literárne obdobia. Spoločným znakom je dôkladná znalosť témy a bohatý poznámkový aparát odkazujúci na rozmanitý pramenný materiál a sekundárnu literatúru.

Odborná časť zborníka začína príspevkom Daniela Škovieru *K vzťahom poézie a politiky v 16. storočí v Bardejove*. Autor v ňom predstavuje dve osobnosti spojené s dejinami Bardejova: prohabsbursky orientovaného Valentina Ecchia (1494? – 1556), ktorý stál na čele mesta štyri roky, a jeho žiaka, sympatizanta luteránskej reformácie, Leonarda Stöckela, ktorý zasvätil svoj život rozvoju bardejovského protestantského školstva. Franz Römer v štúdiu *Von*

Tacitus zum Tacitismus: Von der Reflexion zur Ideologie predstavuje rímskeho historika Cornelia Tacita, ktorého výrazný vplyv na modernú historiografiu a politickú teóriu možno zaznamenať najmä v období rokov 1580 – 1700. Na príkladoch vybraných textových pasáží ukazuje, ako rôzni autori a komentátori využívali tieto texty podľa aktuálnych dobových potrieb na posilnenie rôznych politických ideí. Zaujímavý a aktuálny pohľad na tematiku utečencov ponúkla Irena Radová, ktorá sa v príspevku *Médeia jako protagonistka uprchlické krize* zamerala na adaptáciu postavy antickej Médey v románe *Medea Stimmen* z roku 1996 nemeckej autorky Christy Wolfovej (1929 – 2011). Špecifickú lexiku a poetický charakter náhrobných nápisov, ktorých cieľom bolo vyzdvihovanie elitnej vrstvy spoločnosti, priblížila na príklade juhopicénskych nápisov Barbora Machajdíkova v stati *Velebenie elit na juhopicénskych nápisoch: frazeológia a poézia v službách ideológie*. Kurt Smolak v latinsky písanej štúdiu *Io triumph! De triumphis apud Romanos eorumque succesores usque in tempora recentiora ingenii proprii sui que aestimationis indicibus* podrobil analýze konkrétne architektonické pamiatky, napr. Konštantínov triumfálny oblúk v Ríme, Víťazný oblúk v Paríži a iné triumfálne oblúky. V zrkadle času tak predstavil využitie symboliky triumfu, všimol si zobrazenie postáv triumfátora, cisára a neskôr kresťanského Boha víťaziaceho nad smrťou a zlom. Wilken Engelbrecht sa v článku *Das*

Prokrustesbett mittelalterlicher Ovidkommentare posunul do obdobia stredoveku a na príklade textov troch majstrov z mesta Orléans, ktoré bolo v 12. – 13. storočí centrom latinskej výučby založenej na štúdiu Ovídiových textov, ukázal rozličné prístupy dobových filológov (Fulca, Arnulfa a Wilhelma) k Ovídiovmu dielu. V druhom príspevku z obdobia stredoveku poukázal Adam Sitár (*Tendencie portrétovania zbehov z prvej križiackej výpravy v latinských prameňoch z r. 1100 – 1125: náčrt problematiky*) na základe dobových kroník najmä z prostredia benedikťinských autorov na tému vnímania odpadliverstva a dezercii z križiackeho vojska.

Blok príspevkov z obdobia humanizmu a renesancie uvádza Juraj Franek príspevkom o M. I. Brutovi ml. *Vrah alebo hrdina? Recepčia Bruta mladšieho v talianskom renesančnom humanizme*. Autor skúma vnímanie a názory na vybranú historickú postavu prostredníctvom diel Danteho, Petrarca, Machiavelliho a ďalších autorov a konštatuje, že Brutova postava bola používaná v kontexte boja medzi monarchistickým a republikánskym usporiadaním. Ľudmila Buzássyová predstavila v príspevku *Dva kráľovské portréty v kontexte politických sporov posledných rokov vlády Mateja Korvína* dve diela talianskych humanistov A. Bonfiniho a G. Marzia, venované kráľovi a jeho najbližšiemu okruhu. Každý z textov však vznikol za iným účelom a sledoval odlišný cieľ. Spoločným menovateľom boli ale okolnosti späté s otázkou následníctva trónu. Raný novovek je obdobím, ktorým sa vo svojich výskumoch dlhodobo zaoberá Eva Frimmová. V štúdiu *Politika, ideológia a propaganda v roku 1515* priblížila ideologické pozadie, mocenské a obchodné záujmy a stratégie krajín, ktoré na diplomatických rokovaniach reprezentovali zástupcovia cisára Maximiliána I. Habsburského a troch kráľov z rodu Jagelovcov. Predmetné rokovania prebiehali niekoľko mesiacov v Bratislave a viedli k prvému viedenskému kongresu konanému 22. júla 1515. Nasledujúci článok Imricha Nagya *Ohlas Erazmovej idey o spoločnej obrane Európy pred osmanskou hrozbou na augsburskom sneme* sa venuje rečiam, ktoré predniesol Miku-

laš Oláh na augsburskom sneme v roku 1530 a ktoré sú excelentným príkladom humanistickej elokvencie a sčítanosti. Identifikuje v nich myšlienku spisu *Utilissima consultatio de bello Turcis inferendo*, v ktorom Erasmus Rotterdamský argumentačne podoprel vytvorenie jednotnej koalície kresťanských krajín proti osmanskej hrozbe. Pri rovnakom autorovi ostáva aj Marcela Andoková, ktorá v príspevku *Erazmova úvahy o vojne a mieri v diele Utilissima consultatio bello Turcis inferendo*. *Realizmus alebo utópia* skúma, čím sa pri písaní uvedeného diela E. Rotterdamský inšpiroval (Biblia, konkrétne Žalm 28, cirkevní otcovia) a ako s uvedenými autormi a textami pracoval. *Konfesijné zmeny v 16. storočí v Európe a ich vplyv na cirkevnú hudbu na území Slovenska* je názov článku, ktorým prispela do zborníka Marta Hulková. Autorka konštatuje, že hudobný repertoár zo 16. storočia v našich mestách vypovedá o tom, že pre hudobníkov-zapisovateľov bola rozhodujúcejšia umelecká hodnota hudobných diel než konfesijná príslušnosť ich skladateľov. Najmä evanjelické cirkevné spoločenstvá, na rozdiel od radikálnejších protestantských denominácií, preukazujú významné prepojenie na dobový katolícky hudobný repertoár.

Dve štúdie v zborníku sú venované sambucovskému výskumu. Text Zuzany Kákošovej *Ján Sambucus, emblémy venované významným osobnostiam 16. storočia* je orientovaný na problematiku vybraných emblémov. Sambucus dedikoval svoju poéziu viac ako stovke osobností 16. storočia – panovníkom, cirkevným hodnostárom, dobovým vzdelancom, básnikom, tlačiarom, vysokým úradníkom viedenského cisárskeho dvora či diplomatom. Autorka identifikuje vzťah medzi Sambucom a adresátmi jeho básní, a v jeho básnických textoch si všíma reflexiu emblémov. *Imitatio Ciceroniana podľa Jána Sambuca* od Ivana Lábaja je výsledkom analýzy uvedeného spisu. Autor v ňom ozrejmil fenomén napodobňovania cicerónskeho štýlu a skúmal Sambucov vlastný postoj a názor k tejto problematike, ktorý hodnotí ako liberálny, triezvy a umiernený, keďže Sambucus pokladá Ciceróna za hlavný vzor napodobňovania len

314 v otázke štýlu, slovnú zásobu bolo možné čerpať aj z iných starorímskych autorov.

Ďalší blok tvoria štúdie venované novolatinskej spisbe s prepojením na východné Slovensko. Ťažiskom príspevku Jany Balegovej *Reflexia politických postojov Juraja Wenera v jeho príležitostnej poézii* je analýza básní tohto humanistického vzdelanca v zbierke *Pannoniae luctus* (1544), ktoré sú dokladom politickej podpory habsburskému panovníkovi Ferdinandovi I. v boji proti Osmanom, obrany vlasti a kresťanských hodnôt. Postavu humanistu Jána Gregora Macra Szepsia (cca 1530 – po 1579), ktorý pochádzal z Moldavy nad Bodvou, predstavil František Šimon v štúdiu *Satira na povolania v diele J. G. Macra Szepsia De vera gloria libellus*. Dané veršované dielo je kritikou dobových povolání (lekárov, gramatikov, jazykovedcov, rečníkov, geometrov, astronómov a výtvarných umelcov), pričom odráža jednak autorovu ľudskú skúsenosť, jednak inšpiráciu dielami klasických latinských autorov, ako napr. Cicero, Horatius, Vergilius, Propertius, Ovidius, Seneca a ďalší, ale aj takých súdobých veľikánov, ako bol napr. Erazmus Rotterdamský. Do obdobia baroka sa preniesla Erika Brodňanská. Cnosti a neresti, ktoré podľa prešovského lekárnikar Jána Webara sprevádzajú život každého vladára, predstavuje v príspevku „*Oslie bremená*“ na pleciach vladárov v spise Jána Webara *Lectio principum* (1665). Sú to závišť a nenávisť, ohováranie, vierolomnosť a nevdak. Osol ako zviera nesúce ťažké bremená je alúziou na vladára, autorka štúdie však dáva do pozornosti aj húževnatosť, ktorú pri nosení svojich bremien nutne potrebuje tak osol, ako aj vladár.

Viacero príspevkov sa týka pôsobenia jezuitskej Trnavskej univerzity a rozsiahleho vydavateľského programu jej tlačiarne. Jozef Kordoš v stati *Sol Szelepcianum – tretí panegyrik súboru Tyrnavia crescens* (Štefan Čiba, Trnava 1707) venovaný Jurajovi Pohroncovi Slepčianskemu upriamil pozornosť na osobnosť a zásluhy ostrihomského arcibiskupa a uhorského prímasa Juraja Pohronca Slepčianskeho. Profesor poetiky a rétoriky Štefan Čiba ho vo svojom diele chválil najmä za zriadenie Mariánskeho

seminára v Trnave a oddanosť a podporu katolíckej cirkvi. Katarína Karabová v príspevku *Básmnické nadanie v službách univerzitného manažmentu v 18. storočí* približuje vydavateľské pozadie literárneho diela jezuitu Františka Babia. Jeho štyri epigramatické zbierky prevažne historického a vlastivedného obsahu vyšli v rokoch 1773 – 1777. Námetom príspevku Nicol Sipekiovej *Obrana a oslobodenie Viedne roku 1683 očami Gabriela Kapiho* sa stala latinská divadelná hra viedenskej proveniencie, ktorej autorom bol jezuita Gabriel Kapi, neskorší profesor a rektor Trnavskej univerzity. Text hry, rozčlenený do troch dejstiev, bol určený výchovným cieľom a zachytával významnú dejinnú udalosť z pozície očitého svedka. Atraktívna téma poskytla autorovi aj príležitosť na šírenie politicko-náboženských postojov a posolstva kresťanského svetonázoru.

Idea uhorskej koruny bola v minulosti spätá nielen s otázkou historickej identity uhorského politického národa, ale stala sa aj konfesionálna a neskôr národnostne citlivou témou. Svorad Zavarský v štúdiu *Timonova Corona Regni Ungariae admirabilis* (1712) – príspevok k ideológii uhorskej koruny v novolatinskej literatúre podotýka, že myšlienku „Svätej koruny“ prezentovali predovšetkým autori pochádzajúci z územia dnešného Slovenska. Analyzované dielo Samuela Timona zaraďuje S. Zavarský do širšieho kontextu domácej novolatinskej tradície, načrtáva jeho obsah a objasňuje špecifiká jeho literárnej formy. Zoltán Cehy a Anikó Polgár v článku „*Eligite meliorem*“ *Latinský rečnícky prejav Pála Ányosa z roku 1782* analyzujú reč prvého maďarského sentimentálneho básnika, náboženského spisovateľa a člena rádu paulínov Pála Ányosa (1756 – 1784), venovanú etickej problematike. Život tohto autora, ktorý bol pre literárnu kritiku až donedávna neznámy, bol z viacerých aspektov spojený s dnešným územím Slovenska.

Ako antika inšpirovala slovenskú literatúru, dokladá príspevok Pavla Markoviča *Reflexia antických etických škôl v diele Hugolína Gavloviča*. Na príklade Gavlovičovho najznámejšieho diela *Valaská škola mravův stodola* skúma a osvet-

luje filozofické, etické a didaktické východiská básne. Od baroka k osvietenstvu a klasicistickej estetike sa presúva Erika Brtáňová. V štúdií *Jonnáš Záborský a antická kultúra* predstavuje na pozadí sporu estetických koncepcií o zbierku *Žehry Záborského vzťah k antickej literatúre a divadlu*. V Záborského dielach identifikuje úvahy o drámach Euripida, Aischyla a Sofokla, ale aj o Terentiových komédiách a nachádza v nich aj inšpiráciu Cicerónom a Platónom. Príspevok Kateřiny Bočkovéj Loudovej *Představy o vztahu češtiny a řečtiny v klasické filologii 19. a počátku 20. století* predstavuje tzv. „grécku orientáciu“ vo filológii českého obrodeneckého a poobrodeneckého obdobia. Na príklade osobností ako Řehoř Dankovský (1784–1857), Method Molčík (1860–1897), Vladislav Kalousek (1863–1906) a neskôr Jan Veřeka (1851–1917) ilustruje diletantské glotogonické predstavy o pôvode češtiny a objasňuje, ako vlastenecké záujmy klasickej filológov ovplyvňovali ich etymologické výklady gréckych či českých slov. Posledné dva príspevky mapujú zmeny, ktoré nastali vo výučbe klasickej jazykov po celospoločenských zmenách v roku 1989. Erika Juríková charakterizuje dopad týchto udalostí na vyučovanie latinského jazyka na úrovni stredoškolského a vysokoškolského systému (*Vplyv politicko-spo-*

ločenských pomerov na situáciu vo vyučovaní latinčiny na stredných a vysokých školách na Slovensku za ostatných 25 rokov). Odraz spoločenských zmien na vyučovanie gréckeho jazyka spracovala Jana Grusková (*Vplyv spoločenských zmien na grécke štúdiá a grécku kultúrnu tradíciu na území dnešného Slovenska*).

Po štúdiách nasledujú osobitné prílohy dokumentujúce pracovný i súkromný život oslávenca, profesora Daniela Škovieru. Sú to napr. chronologický prehľad rozhlasových relácií, v ktorých vystupovali klasickí filológovia a približovali poslucháčom odkaz antiky a jej tradícií (Táňa Kusá: *Klasickí filológovia a Slovenský rozhlas RTVS*), zoznam gratulantov z radov kolegov a priateľov (*Tabula gratulatoria*) a obrazová príloha. Zvlášť treba spomenúť rozsiahlu bibliografiu publikačnej činnosti D. Škovieru, ktorá obsahuje takmer päťsto položiek z rokov 1973–2017, ktorú spracovala Mária Májeková.

Zborník svojím obsahom a kvalitou textov predstavuje dôstojnú poctu výnimočnej osobnosti prof. Daniela Škovieru, ktorý už niekoľko dekád výrazne ovplyvňuje vedecký výskum v oblasti klasickej filológie. Predložená publikácia je dokladom širokého spektra skúmaných tém latinskej a gréckej spisby, ako aj jej kultúrneho odkazu.

Mgr. Miriam Ambrúžová Poriezová, PhD.

Univerzitná knižnica v Bratislave

Ventúrska 11

814 17 Bratislava

Slovenská republika

e-mail: miriam.poriezova@ulib.sk